

Останчук Я. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

СЕМАНТИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЗНАННЯ»: ЛІНГВО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Анотація. На матеріалі українських лексикографічних джерел та фіксацій із текстів української літератури лексеми *знання*, що є ключовою для концепту Знання, а також лексеми *знати*, що є наступним за важливістю репрезентантом концепту, виявлені основні значення концепту: обізнаність; наявність відомостей про кого-, що-небудь; сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження; пізнання дійсності в окремих виявах і в цілому; особливу форму духовного засвоєння результатів пізнання, яка характеризується усвідомленням істинності. Встановлення синонімічного ряду дало змогу об'єднати лексеми в декілька поняттєвих блоків: знання – ідентифікація; знання – знайомство; знання – практичне вміння; знання – інтелектуальна компетенція; знання – інформованість; знання – інтерпретація; знання – усвідомлення.

Проаналізовано ознаки концепту Знання в контексті української паремійної картини світу, зокрема цінність і окраса людини; сила; засіб збагачення; набуття знання із досвідом; прикладання зусиль під час набуття знань; зневага до обмеженості та глупства; необхідність знання у щоденному житті; необхідність цілісності знань, повного об'єму інформації чи обізнаності із ситуацією; необтяжливість знання; докладання зусиль під час набуття знань; знання як процес, що триває усе життя тощо.

Виявлено, що протиставлення знання та віри вмотивоване тим, що *знання й віра* по-різному співвідносяться з волею суб'єкта. Якщо суб'єкт знання узяв що-небудь до відома, він автоматично *знає* про це, причому він позбавлений вибору на відміну від віри.

Розглянуто предикативний супровід концепту ЗНАННЯ, а саме занурення слова в контекст дії і виявлення усього кола операцій, які можливі в полі знання. Аналіз мовного матеріалу засвідчує такі регулярні предикації концепту: відправник, отримувач, творець, реалізатор.

Концепт Знання є складним гетерогенним та багатозначним універсальним концептом, що має автономічний характер, оскільки наявність бінарних опозицій є конститутивною ознакою такого концепту, відтак його структуру можна представити через ряд опозицій.

Ключові слова: концепт, концептосфера, когнітивна лінгвістика, когнітивні ознаки, семантичне поле, семантичний маркер.

Постановка проблеми. Виявлення та аналіз найважливіших універсальних категорій, що визначають категорії людської свідомості, неможливі без вивчення мовної картини світу, в якій відображений образ світосприйняття певного етносу. Одиниці культурно-мовної картини світу – концепти – інтегрують моделі світосприйняття із семантичними потенціями мовних одиниць і складають культурний досвід людства.

Властивий мові спосіб концептуалізації дійсності є універсальним, з іншого боку – національно специфічним, таким чином, носії різних мов сприймають світ крізь призму своїх мов, що дає змогу стверджувати, що мовна картина світу втілює в собі зафіксований у мовних формах спосіб світосприйняття і світобачення певного народу. Одним із шляхів реконструкції мовної картини світу є аналіз концептів як ментальних утворень, що водночас є базовими одиницями мисленнєвого коду людини та являють собою результат пізнавальної діяльності суспільства, передають комплексну інформацію про позначуваний предмет чи явище й інтерпретацію суспільного відношення до цього явища чи предмета.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальний аналіз, що передбачає моделювання й опис концептів як ключових квантів структурованого знання, представлений насамперед у працях Ю. Апресяна, Н. Арутюнової, М. Джонсона, В. Кононенка, О. Кубрякової, Дж. Лакоффа, О. Селіванової, Б. Успенського. У сучасному мовознавстві використовують різноманітні методики опису й вивчення концептів: метод профілювання (Е. Бартмінській), теорію імен-гештальтів (Л. Чернейко), теорію вертикальних синтаксичних полів (С. Прохоров), теорію вертикального контексту (О. Ахманова та І. Гюббенет), метафоричний аналіз (Дж. Лакофф й М. Джонсон), метод фреймової семантики (Ч. Філмор), метод протитипових сценаріїв (Р. Шенк та Р. Абельсон), метод когнітивних прототипів (Е. Рош і Дж. Лакофф), фреймовий підхід (С. Жаботинська), польовий підхід (Й. Стернін), метод семантичних примітивів (А. Вежицька), методику ключових слів (В. Маслова), методику вивчення культурних доміант (В. Карасик), концепцію метафоричної сполучуваності імені концепту (В. Телія, О. Кондратьєва) та ін.

До апробованих методів дослідження концепту, що передбачають встановлення мовних засобів його вираження, належать дефініційний аналіз, компонентний аналіз, етимологічний аналіз, вивчення концептів через лексико-граматичне поле лексеми, що його репрезентує, побудова синонімічного ряду, стилістична інтерпретація, методика фреймового моделювання, застосування інструментарію теорії когнітивної метафори, асоціативний експеримент, когнітивно-семантичний, зіставний аналіз концептів у різних культурах, когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних одиниць, верифікація отриманого когнітивного опису у носіїв мови тощо. Проте, зважаючи на складність явища, цілі та мету дослідників, неоднаковий підхід до розуміння концептів, є ще достатня кількість нерозв'язаних питань, пов'язаних із методологією вивчення концептів.

Метою пропонованої розвідки є аналіз вербальної реалізації концепту *Знання* на матеріалі українських лексикографічних джерел та фіксації із текстів української літератури, що дає змогу простежити сукупність значень мовних засобів, що номінують концепт, та виявити основні когнітивні ознаки, що його формують. **Об'єктом** дослідження є мовні одиниці для позначення концепту Знання. **Предметом** – здатність вилучених одиниць вербалізувати концептуальні ознаки зазначеного концепту.

Виклад основного матеріалу. Вираження концепту – це сукупність мовних і немовних засобів, що прямо або опосередковано ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст. Метою концептуального аналізу є виявлення парадигми культурно значущих концептів й опис їх концептосфери [1, с. 69].

У мові концепти реалізуються одиницями різних мовних рівнів – лексемами, фразеологізмами, приказками та прислів'ями, граматичними формами, синтаксичними структурами та текстами. Позначаючи той чи інший концепт, вони активізують відповідний когнітивний контекст, при цьому складним питанням залишається визначення кордонів мовного значення й загального енциклопедичного.

Дискурс виявляється водночас і «середовищем перебування», і «засобом реалізації концептів», і тими позначеннями, що впливають на їх зміну й розвиток [2, с. 11; 4, с. 193]. Обов'язковою передумовою концептуального аналізу у цьому напрямку є не лише семантичний аналіз його імені та інших номінативних одиниць, що його репрезентують (дефінітивний, етимологічний, частиномовний аналіз, встановлення синонімічного та антонімічного рядів), а й верифікація отриманих даних вивченням дискурсивних реалізацій засобів вербалізації концепту з опертям на методики дискурс-аналізу, що дає змогу встановити як його базові семантичні ознаки, так і асоціативно-образні, що відбивають усі стереотипізовані знання, уявлення, вірування, образи, оцінки, припущення, упередження, очікування тощо, асоційовані з феноменом, репрезентованим концептом [2, с. 12].

Осмислення і пізнання світу є невід'ємною частиною мисленнєвої та мовної діяльності. Феномен знання ізоморфний таким глобальним категоріям, як мислення, свідомість, пам'ять, усвідомлення, розуміння. Подібно до інших абстрактних концептів концепт «знання» має когнітивну природу, відображаючи зв'язки та закономірності, що існують у світі та свідомості індивіда. За його допомогою відбувається процес набуття знань та уявлень, узагальнення людського досвіду, організуються пізнавальні властивості.

Знання можна трактувати як форму існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини; суб'єктивний образ об'єктивної реальності, тобто адекватне відображення зовнішнього і внутрішнього світу у свідомості людини у формі уявлень, понять, суджень, теорій; у широкому смислі – це сукупність теоретичних надбудов, понять і уявлень, у вузькому – дані, інформація.

Концепт «знання» неодноразово ставав об'єктом лінгвістичних досліджень, і станом на сьогодні встановлене основне коло понять, що окреслюють цей концепт. Так, Ю. Степанов пропонує чотири основні опозиції, в межах яких реалізується поняттєва сфера цього концепту:

- 1) «знання – незнання»;
- 2) «божественні знання – людські знання»;
- 3) «результат пізнання – процес пізнання»;

4) «практичне (безпосереднє) – практичне (опосередковане) знання» [3, с. 339–348].

Однак виділені значення віднесені до сфери загальнокультурних значень, що дають змогу будь-якому реципієнту безвідносно до належності до певної мовної спільноти потрактувати цей концепт. Для конкретизації та уточнення як основних, так і додаткових ознак концепту важливим видається аналіз функціонування концепту у просторі дискурсу, його реалізація в мовному матеріалі.

Із метою виявлення істотних ознак визначуваного поняття, предмета або явища дослідники доволі часто використовують метод аналізу словникових дефініцій лексем-вербалізаторів концепту, що дає змогу представити концепт у вигляді стислих логічних визначень. Так, дефініційний аналіз однойменної лексеми *знання*, що є ключовою для концепту Знання, виявив такі значення концепту: обізнаність у чому-небудь, наявність відомостей про кого-, що-небудь; сукупність відомостей з якої-небудь галузі, набутих у процесі навчання, дослідження; пізнання дійсності в окремих виявах і в цілому [5, с. 641]; особливу форму духовного засвоєння результатів пізнання (процесу відтворення дійсності), яка характеризується усвідомленням істинності [6, с. 228].

Дефініційний аналіз лексеми *знати*, що є наступним за важливістю репрезентантом концепту Знання, окрім уже зазначених, окреслив такі значення концепту:

«вважати щось властивим кому-небудь»: *Нівроку, бачу, стала жартиєлива! Сього давніш не знав я за тобою!* (Леся Українка);

«поводитися певним чином»: *Молитись богу / Та за ралом спотикатись, / А більше нічого / Не повинен знать невольник, / Така його доля* (Т. Шевченко);

«вважати, признавати кого-небудь близьким, рідним»: *Ой, не хоче твоя мати / Мене, бідну, знати, / Хоче собі багатую / Невістку шукати!* (Сто пісень для молоді);

«здогадуватися про що-небудь»: *Такої похвали співун не сподівався; / Якби був знав, / То й не співав* (Л. Глібов);

«визнавати кого-, що-небудь, рахуватися з кимось, чимось»: *Як понесе [Дніпро] з України / У синє море / Кров ворожу... отойді я / І лани і гори / Все покину і долину / До самого Бога / Молитися... а до того / Я не знаю бога* (Т. Шевченко);

«мати що-небудь, користуватися чимось2»: *– Ні, вже не знати спокою! / Туга пече, як змія! / Свиснув Овлур за рікою, / – Чуєш ти, земле моя?* (М. Рильський);

«зазнавати чогось на своєму віку, переживати, відчувати що-небудь»: *Якби я була зіркою в небі, / Я б не знала ні туги, ні жалю* (Леся Українка) [5, 642].

Наступним кроком у встановленні засобів лексичної репрезентації концепту *знання* є виділення синонімічного ряду лексем, які використовують для вираження цього концепту, оскільки не тільки прями номінації, але й альтернативні імена досліджуваного явища забезпечують його відображення в авторському дискурсі. Синонімічний ряд лексеми *знання* включає такі мовні одиниці: *відомість, досвід, пізнання, поінформованість, обізнаність, знайомство, розуміння, компетенція, вміння, здатність, зручність, майстерність, ремесло, досвідченість, переживання, пригода, артизм, мистецтво, творчість, набуття, навичка, оволодіння, опанування, придбання, досягнення, надбання, ерудиція, факти, дані*; синонімічний ряд лексеми *знати* відповідно: *відати, бачити,*

переживати, зазнавати, пізнавати, спізнавати, узнавати, дізнаватись [3; 4].

За семантичним маркерами ці лексеми можна об'єднати в декілька поняттєвих блоків:

Знання-ідентифікація передбачає виокремлення особи, явища чи предмета із класу подібних: *Вони знали господаря свого, сі барани і ягнці, і з радісним беканням терпуть до його ніг* (М. Коцюбинський).

Знання-знайомство передбачає знайомство суб'єкта знання з деяким предметом чи особою. Об'єктом знання-знайомства можуть бути як конкретна людина, так і певне місце, тобто різноманітні конкретно-референтні сутності (передусім фізичні): *Якось виходило так, що ті, хто знав професора Отаву, не мали ніякого наміру виказувати його* (П. Загребельний).

Знання-практичне вміння передбачає практичне володіння чимось, розуміння внутрішньої структури та принципів функціонування, практичні навички: *... однак імператорські кати надто добре знали свою справу, щоб вважати на під'юджування юрби* (П. Загребельний).

Знання-інтелектуальна компетенція передбачає що об'єктом знання повинна бути деяка галузь пізнання: *– На коліна! – гукнув Сивоокові хтось із ромей, що знав по-болгарськamu, і чорний їздець ошкірив гострі, білі аж до синяви зуби* (П. Загребельний).

Знання-інформованість передбачає обізнаність суб'єкта, його знання фактів об'єктивної дійсності. Об'єктом такого знання можуть бути загальноприйняті істини та аксіоми; поточний стан справ, події минулого.

Знання-досвід передбачає переживання суб'єктом певної ситуації чи явища з подальшим закарбуванням у пам'яті: *Знає вона біду Веселинки! Та чи зуміє їй допомогти? Чи вистачить у неї у Житяни, стільки сил, щоб розірвати оті навучі тенета варяжина?* (Р. Іванченко); *Курсанти не знали спочинку вже другу ніч* (О. Гончар).

Подальший аналіз відображень понять, закладених у концепті **Знання** на мовному матеріалі, дає змогу виокремити такі значення концепту:

Знання-інтерпретація. Суб'єкт знання потрактує ситуацію, явище чи подію з позицій власного чи загальноприйнятого досвіду: *На відміну від тутешнього люду, всі Черкаси, знали, що означає пострілка голови окружного суду Голубчика* (В. Шкляр); Російська історія знала його як звичайний товарний вагон «на сорок чоловік ілі восьми лошадей» (І. Багрянний).

Знання-усвідомлення. Людина є не тільки пасивним спостерігачем подій, явищ і закономірностей навколишнього середовища, але й здатна аналізувати, співвідносити з попереднім досвідом побачене, почуте і сприйняте. Результатом її пізнавальної діяльності є вивідне знання про світ, наприклад: *Знаєте, яка у моряків дружба міцна* (О. Гончар): можна припустити, що суб'єкт неодноразово бачив моряків, спостерігав за їх стосунками, взаємопідтримкою, внаслідок чого прийшов до певного висновку. Змістом невивідного знання є результати особистого чуттєвого досвіду людини: *Лише їй відомо, скільки порогів вона пооббивала, зі скількома впливовими особами були в неї емоційні, інколи й слезами покроплені зустрічі, аж доки вакцину таки було добуто, хоч і вся відпустка лянула на це* (О. Гончар); загальновідомі факти: *Дізнався, що велика червона просторінь на географічній карті – його Батьківщина* (В. Козаченко).

Традиційно знання ототожнюється з раціональним началом у людини, навіть знання факту може заходити в конфлікт з її душею (внутрішнім інтуїтивним усвідомленням), що уможлиблює функціонування речень на кшталт: *Х знає, що Р, але не вірив в це*. Як зазначає О. Шмельов, спільним для висловлень такого типу є те, що факт Р сприймається як такий, що відхиляється від стандартних очікувань (що пояснює вживання сполучників *але, хоча, однак*). Конструкція *Х знає, що Р, але не вірив, що Р* інтерпретується наступним чином: *Х знає* в тому смислі, що, незалежно від своєї волі, йому відомий певний факт, але за своєю волею цей факт він прийняти не бажає [5, с. 166]. Так, речення *Юрко твердо знає, що це* [в темряві за тією тишею причаївся цілий фронт і сотні тисяч воїнів, безліч машин], *і все ж не міг повірити* (В. Козаченко); *Імператор Іоанн знає, що він дуже тяжко хворий. Проте така вже природа людська, а імператорська й тим паче, – Іоанн Цимісхий не хотів, не вірив, що незабаром покине цей світ* (С. Скларенко) демонструють, що індуктивний конфлікт, який виникає у свідомості суб'єкта, зумовлений незбігом факту об'єктивної дійсності і його особистими уявленнями. Такі речення можна трактувати, як-от: *Х знає, що Р, Р – факт об'єктивної дійсності, однак Р настільки нереальне /несподіване /незрозуміле / дивне для Х, що Х відмовляється це сприймати, тобто Х розумом знає, але внутрішньо не вірив*.

Можливість протиставлення знання та віри вмотивована тим, що знання й віра по-різному співвідносяться з волею суб'єкта. Якщо суб'єкт знання узяв що-небудь до відома, він автоматично знає про це, причому він позбавлений вибору. Інакше кажучи, суб'єкт не вибирає, що йому знати, однак вибирає, в що йому вірити. Компонентом речень *С вірив, що Р* є *С хоче, що Р*: *Як то найкраще буває, люди найкраще вірять в те, чого й самі хочуть. Люди хотіли саме того, що пророкувала Настя Стигматичка, і вірили в це* (І. Багрянний). Можна припустити, що компонентом речень *С знає, що Р* є компонент *С вірив, що Р*: *Я знаю, він мене любить до божевілля* (М. Хвильовий): *С знає, що Р і вірив, що Р*. Однак для суб'єкта віри знання не обов'язкове: *С вірив, що Р: для С неважливо, чи знає він, що Р – істинне*. Розглянемо речення: *Щоб ви там не казали, а я таки в народну медицину вірю* (П. Добрянський), зміст якого можна представити, як-от: *С вірив в Р (силу народної медицини)*, причому для віри суб'єкта непотрібні ніякі вагомні докази ефективності чи доцільності народної медицини; пропозиція *щоб ви там не казали* імплікує інформацію, що суб'єкту неодноразово доводили хибність його позиції, однак не змогли похитнути його віру.

Приклади подібного неспівпадіння раціонального й ірраціонального непоодинокі, хоча раціональне й ірраціональне можуть взаємодіяти: *Але він добре знає, і відчував усією своєю войовничою душею, що їх [німецьких загарбників] треба вбивати, і чим більше, тим краще* (О. Довженко): у цьому реченні знати можна трактувати як знати розумом і душею.

У контексті української паремійної картини світу концепт **Знання** наділений такими ознаками:

– **цінність і окраса людини**: *Пташка красна своїм пір'ям, а людина – своїм знанням; Знання красить, а незнання смішить; Знання людині – що крила пташині;*

– **сила**: *Хто знання має, той і мур зламає; Учений іде, а неучений слідом спотикається; Хто знання має, той всюди перемагає; І сила перед розумом никне;*

– **невіддільність від суб'єкта знання:** Знання злодій не вкраде, в огні не згорить і в воді не втоне;

– **засіб збагачення:** *Хто що знає, тим хліб заробляє; Приложися до азбуки – будуть повні кишені і руки; Без науки нічого не прийде в руки,* варто зазначити, що окремі паремії заперечують цю ознаку: *Багато ума, та в кишені катма; Хто багато знає, той мало має; Як маємо багато грошей, то мало розуму, а як мало грошей, то більше розуму; Багато знає, тільки нічого не вміє* (пропонує натомість ознаку **неприспосованості до реального життя**);

– **прикладання зусиль під час набуття знань:** *Доки не намучишся, доти не научишся; Хочеш багато знати, треба менше спати; Корінь навчання гіркий, а плід його солодкий;*

– **знання як процес, що триває усе життя:** *Дознавайся світа, поки служать літа; Вік живи – вік учишся; Вчися не до старості, а до самої смерті,* разом із тим здобувати знання потрібно змалку: *Чого Івась не навчився, того й Іван не буде знати; Учись змолоду – пригодиться на старість;*

– **необхідність цілісності знань, повного об'єму інформації чи обізнаності із ситуацією:** *Не знаєш початку, не гуди кінця;*

– **необтяжливості знання:** *Чого навчився, того за плечима не носити; Знання багато місця не займає; Знання на плечі не тиснуть; Знання не кошеть: за плечима не носити; Знання нікому не в тягар; Що вміти, того за поясом не носити;*

– **зневага до обмеженості та глупства:** *Ти тільки й знаєш, що з миски та в рот; Я вже більше забув, ніж ти знаєш; Знаю од краю до краю, а всередині не знаю; Чоловік довідається тоді, як мало він знає, коли дитина його запитає;*

– **необхідність знання у щоденному житті:** *Без знання і постолі не пошиєш; Без розуму ні сокирою рубати, ні личака в'язати;*

– **набуття знання із досвідом:** *Ніхто вченим не родиться; Досвідчене око бачить все глибоко; На те коня кують, щоб не спотикався;*

– **знання як набуття колективної свідомості:** *Хто багато питає, той багато знає; Одна розумна голова добре, а дві ще ліпше; Хто не знає – людей питає.*

Фіксація отриманих у результаті аналізу художніх текстів вільних словосполучень із лексемою знання дає змогу стверджувати, що концепт **Знання** характеризується з позицій оцінки об'єму знань (*глибинні, глибокі, неосяжні, поверхневі, елементарні, мізерні, недостатні, точні, неповне*); джерел знання (*енциклопедичне, Біблійне, книжне, життєське*); об'єкта знання (*спеціальні медичні, фахові, інженерні, технічні, теософські, окультні, культурні, сакральні, географічні, журналістські*); оцінки отриманих знань (*гірке, болісне, страшне, тяжке, бажане*) тощо.

Принциповим моментом вербалізації концепту **Знання** є спосіб його предикативного супроводу, а саме занурення слова в контекст дії і виявлення усього кола операцій, які можливі в полі знання. Аналіз мовного матеріалу засвідчує такі регулярні предикації концепту:

– **відправник:** *поширювати, передавати, давати, нести у світ: Такий вождець дасть їм знання, над яким вони не змагалися, не страждали, якого вони не шукали, воно ввійде в їхню суть, в розум, як непопущений закон, а не живе пізнання, воно буде не розквітанням власного ества, а голосом небесного*

деспота (О. Бердник); *Перший, всіма сторонами блискучий рік праці в інституті, замість додати йому нового знання, здавалось, знищив навіть те, що він із села привіз* (В. Підмогильний); *Якщо я відволікатимуся від запам'ятовування Переліку, то він синхронно з основною начиткою в прямому порядку почне читати її задом наперед, щоб хоч якось передати мені необхідні знання* (Л. Дереш);

– **отримувач:** *отримувати, набувати, здобувати, зберігати: Тим більше людство, здобувши знання та силу, повинне самостійно виявити свою суть, утвердити себе на космічному шляху розвою* (О. Бердник); *Ви будете зберігати знання про Храм Жаху* (Д. Білий); *Ба більше, можна також перейняти усі знання, які були здобуті* (Ю. Винничук);

– **творець:** *відкривати, осягати, опановувати, оновлювати, генерувати:*

Чуйко вперто осягав гранично сконцентроване знання змін, що сталися в державі за останній рік. (П. Загребельний); *Ворог народу Посулько заважає кадровій революції в країні, ставить палиці в колеса здібним студентам, колишнім робітникам і селянам, які в нелегких умовах опановують знання* (Р. Самбук);

– **реалізатор:** *застосовувати, використовувати, вдосконалювати, примножувати: ... відірватися на якусь часинку від справ першорядної ваги, аби взятися за щось менш важливе, – наприклад, поновити знання французької мови чи трошки розчистити отой завал спеціальної літератури ...* (М. Дашків-Шульга); *Збагатившись людською наукою й навчившись самостійно розвивати знання, Електронний Мозок вирішив стати цілком незалежним, автономним* (В. Бережний); *Хто примножує знання, той примножує скорботу* (В. Дрозд); *Він наївно сподівався, що уряд “прислухається і використає його знання і досвід” ...* (О. Іваненко); *Сам він постійно вдосконалював свої знання чарівної половини роду людського* (Р. Самбук).

Серед основних видів знання виділяють *наукові-ненаукові (життєвські, побутові), соціальні (колективні-індивідуальні, технічні-гуманітарні, предметні (знання деякої області об'єктивного світу)-методологічні (знання про знання, знання про можливість оперування знаннями), вербалізовані-невербалізовані.* Концепт знання є складним (гетерогенним та багатозначним) універсальним концептом, що має автономічний характер, оскільки наявність бінарних опозицій є конститутивною ознакою такого концепту, відтак його структуру можна представити через ряд опозицій.

Висновки. Концепт знання належить до універсальних категорій людства, оскільки він представлений якщо не у всіх, то в більшості культур та мов світу. Однак аналіз мовних засобів вираження концепту у певній мові дав змогу простежити закономірності структуралізації концепту, експлікувати його смислове наповнення, визначити ступінь вербалізації; вивчити множинність і різноманітність засобів реалізації концепту, відкриває перспективи окреслення закономірностей національно-мовного вираження та кваліфікації його частотності та регулярності.

Література:

1. Карасик В.И. Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики. Волгоград: Перемена, 1999. 208 с.

2. Мартинюк А.П. Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Харків : Константа, 2006. С. 9–12.
3. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. Москва : Языки русской культуры, 1997. 824 с.
4. Шевченко И.С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. Харків : Константа, 2006. С. 192–195.
5. Шмелев А.Д. Хоть знаю, да не верю. Логический анализ языка. *Ментальные действия: сб. науч. трудов*. Москва : Наука, 1993. С. 164–169.

Словники:

1. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я ; упоряд. А.П. Загнітко. Донецьк : Вид-во «Бао», 2008. 704 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т.В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ : Українська книга, 2000. 480 с.
4. Словник синонімів української мови : В 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головашук та ін. Київ : Наук. думка, 1999–2000. Т. 1. 1040 с.
5. Словник української мови: в 11 т. / ред. коллег. І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–980. Т. 3, 1972. 744 с.
6. Філософський енциклопедичний словник / за заг. Ред. В.І. Шинкарука / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Ostapchuk Ya. Semantic representstion of the concept ZNANNYA: linguo-cognitive aspect

Summary. The given article aims at analysis of verbal realization of the concept Znannya on the material of Ukrainian lexicographic sources and fixations from the texts of Ukrainian literature which gives the possibility to grasp the set of language

means that nominate the concept as well as to determine its main cognitive features serving for its formation.

The cognitive structure of the concept is determined, on the basis of definitional analysis of the key words *znannya* and *znaty* sets of meanings are revealed as well as its main attributes. According to the prevailing semantic marker such types of knowledge as knowledge-identification; knowledge-acquaintance; knowledge-practical ability; knowledge-intellectual competence; knowledge-state of being informed; knowledge-experience; knowledge-interpretation; knowledge-realization/awareness are distinguished.

The peculiarities of interaction of the concepts Znannya and Vira as an opposition of rational and irrational in human mind are explained.

The main cognitive features of the concept Znannya such as value of the person; human strength; means of enrichment; acquiring through efforts; life-lasting process; necessity of integrity; contempt for foolishness and narrow mind; necessity in everyday life; acquiring with knowledge; result of collective mind/joint efforts etc are determined in the contexts of paroimia.

The analysis of free word combinations shows that concept Znannya can be characterized on the basis of its amount; sources of knowledge; object of knowledge; knowledge assessment etc.

The predicative context of the concept Znannya states that the concept can be realized in the following regular predications as sender, receiver, user, creator. Kinds of knowledge can be presented through the sets of oppositions namely scientific-unscientific; social-methodological; verbalized-unverbalized which approves that the concept Znannya is a complicated, heterogenic and polisemantic, universal concept.

Key words: concept, concept sphere, cognitive linguistics, cognitive features, semantic field, semantic marker.